

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх
справ

Факультет № 1

Кафедра теорії та історії держави і права

ЗАТВЕРДЖЕНО

На засіданні кафедри
теорії та історії держави і права
протокол № 9 від 15.08.2023

Завідувач кафедри

Ігор ЛОГВИНЕНКО

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА (ОК.6)

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Кафедра	Кафедра теорії та історії держави і права (http://univd.edu.ua/uk/dir/1354/kafedra-teorii-ta-istorii-derzhavy-i-prava)
Контактний телефон	+38 066 900 93 57 (роб.)
E-mail	kaftdp1f@gmail.com
ЛЕКТОР (ЛЕКТОРИ)	
	Іванов Станіслав Юрійович, доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1, кандидат історичних наук, доцент E-mail: stanislavivanov713@gmail.com Лекційний потік: факультет № 2,3 Лекційний потік: факультет № 5

	<p>Загуменна Юлія Олександрівна, професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1, кандидат юридичних наук, доцент E-mail: yuliyazagum@gmail.com</p> <p>Лекційний потік: факультет № 1,4</p>
Назва освітньо-професійної програми	Правоохоронна діяльність (поліцейські)
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	26 Цивільна безпека
Спеціальність	262 Правоохоронна діяльність
Статус дисципліни	Обов'язковий компонент освітньо-професійної програми (вивчається у 1, 2 семестрах)
Мета вивчення дисципліни	Сприяння становленню сучасного всебічно розвиненого висококваліфікованого фахівця для підрозділів Національної поліції України, здатного на фахово, на належному рівні аналізувати сучасні державно-правові процеси; формуванню правових знань у здобувачів вищої освіти та умінь аналізувати нормативно-правові акти та інші документи; вироблення навичок самостійного аналізу державно-правових явищ, умінь застосовувати отримані знання при оцінці конкретного державно-правового явища.
Завдання вивчення дисципліни	<p>Завдання вивчення дисципліни «Історія держави і права» є формування у здобувачів вищої освіти як майбутніх працівників поліції знань, вмінь та навичок, які відповідають професійно-кваліфікаційним характеристикам основних посад працівників Національної поліції та завданням, які ставляться перед поліцією на конкретному етапі розвитку українського суспільства.</p> <p>У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен знати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) на поняттєвому рівні: основи історико-правових та теоретико-правових положень, що стосуються виникнення, становлення, розвитку та функціонування держави і права; основи колишніх та сучасних юридичних понять і категорій. 2) на фундаментальному рівні: процеси

	<p>виникнення та розвитку держави і права зарубіжних країн та України, їх типи та форми, особливості, притаманні державному ладу та соціальному устрою, правовим системам, головні джерела права на різних етапах історичного розвитку, еволюцію правового статусу населення;</p> <p>3) на практично-творчому рівні: правові основи тлумачення норм права; форми і методи поширення історико-правових знань серед населення; форми та порядок надання правової допомоги громадянам.</p> <p>вміти:</p> <p>1) на репродуктивному рівні: відтворювати основні поняття та категорії дисципліни, наводити основні факти, що характеризують державно-правове життя суспільства на різних етапах його розвитку;</p> <p>2) на алгоритмічному рівні: довільно використовувати засвоєні знання для правильного формулювання складних юридичних понять і категорій з подальшим їх використанням при вивченні галузевих дисциплін; вірно тлумачити норми права; безпомилково застосовувати правові приписи при виконанні своїх службових повноважень;</p> <p>3) на евристичному рівні: на основі засвоєння історичних знань про державно-правові явища вміти з наукових позицій давати їм правильну оцінку, розкривати їх дійсну сутність; знаходити шляхи розв'язання задач, що виникають у працівника поліції під час поширення правових знань серед населення, формування у громадян поваги до права і закону.</p> <p>4) на творчому рівні: переосмислювати наявні знання стосовно нових фактів; адаптувати раніше отримані знання, вміння та навички до змінних умов та нестандартних ситуацій; самостійно вести науково-дослідницьку діяльність.</p>
Обсяг дисципліни в кредитах ECTS/годинах	3 кредити ECTS (загальний обсяг – 90 год.) 3 них:
	-аудиторна робота: 44 год. для денної форми навчання або 30 год. для заочної форми навчання, з

	них:
	- самостійна робота: 46 год. для денної форми навчання або 60 год. для заочної форми навчання
Форми та види проведення навчальних занять	Форма навчання – денна та заочна. Види навчальних занять: - лекції: 14 год. для денної форми навчання або 10 год. для заочної форми навчання; - семінарські заняття: 30 год. для денної форми навчання або 20 год. для заочної форми навчання; - самостійна робота: 46 год. для денної форми навчання або 60 год. для заочної форми навчання.
Самостійна робота	Опрацювання рекомендованої літератури, підготовка тез доповідей до конференцій.
Індивідуальні завдання	Цільові виступи, доповіді
Необхідне обладнання	Мультимедійне обладнання (ноутбук, проектор), комп'ютерне забезпечення з виходом у мережу Інтернет.
Мова викладання	Українська
Контроль	Методи контролю: усний та письмовий (опитування на семінарських заняттях; участь в дискусіях, цільові виступи, виконання самостійних робіт); тестовий. Форми контролю: - поточний (опитування, тестування, веб-квести); Критерії оцінки поточного контролю викладач повідомляє на першому занятті та перед кожним оцінюванням. - проміжний (опитування); - підсумковий (екзамен).
Інтегральна компетентність, загальні компетентності (ЗК)	ЗК-1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК-2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК-5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК-10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і

	<p>свобод людини і громадянина України.</p> <p>ЗК-11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.</p>
Спеціальні компетентності (СК)	<p>СК-1. Усвідомлення функцій держави, формреалізації цих функцій, правових основ правоохоронної діяльності; дотримання основних принципів реалізації правоохоронної функції держави.</p> <p>СК-3. Здатність професійно оперувати категоріально понятійним апаратом права і правоохоронної діяльності.</p> <p>СК-4. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань та навичок у професійній діяльності.</p> <p>СК-5. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати правову інформацію з різних джерел.</p>
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ТЕМАМИ	
<p>Тема № 1. Історія держави та права як наука та навчальна дисципліна, державність і право країн Стародавнього Світу.</p> <p>Предмет курсу і завдання. Методологія викладу і вивчення. Місце історії держави і права в системі юридичних дисциплін. Джерела історії держави і права. Сутність і походження держави і права. Типи державно-правового розвитку. Періодизація курсу історії держави і права.</p> <p>Виникнення державності на Стародавньому Сході: Єгипет, Індія, Месопотамія, Китай. Кастовий лад в державних утвореннях Стародавнього Сходу: загальна характеристика. Державний лад. Поняття східної деспотії, її основні риси й особливості. Особливості державного розвитку країн Стародавнього Сходу</p> <p>Виникнення права в країнах Стародавнього Сходу. Характеристика пам'яток давньосхідного права: Закони Хаммурапі, дхармашастри (Закони Ману). Вплив конфуціанства та легізму на державний розвиток Стародавнього Китаю. Злочини та покарання у державах Стародавнього Сходу.</p> <p>Антична цивілізація. Розуміння полісу як міста-держави. Історія афінського полісу. Державний лад стародавніх Афін: архонти, ареопаг, еклесія, буле. Населення давніх Афін: громадяни, раби, державні раби. Судовий устрій.</p> <p>Державно-політична організація Спарти. Центральні органи влади й управління: архаети, герусія, народні збори. Ефорат. Пережитки родового устрою в</p>	

державному механізмі Спарти.

Право Афін. Законодавча діяльність Драконта, Солона, Клісфена і Перікла. Звичаєве право і закон. Сократ, Платон і Аристотель. Основні риси права Спарти. Закони Лікурга.

Давній Рим у період республіки. Боротьба патриціїв та плебеїв. Реформи Сервія Туллія. Види народних зборів. Сенат. Магістратури. Перехід у Римі від республіки до імперії. Гай Юлій Цезар. Октавіан Август. Державний лад Риму в період принципату і доміанату. Судовий устрій. Служба поліції в Римі. Падіння Західної Римської імперії.

Джерела римського права. Основні риси римського права.

Тема 2. Середньовічні держава і право країн Європи та Азії.

Загальна характеристика виникнення і розвитку феодалної держави і права. Феодална держава і право в країнах Європи.

Ранньофеодальна монархія. Династії Меровінгів та Каролінгів. Верденський договір 843 р. і виникнення феодалної держави у Франції та Німеччині. Сутність сюзеренітету-васалітету. Феодална ієрархія. Феодална роздробленість в Європі, причини, передумови.

Східна Римська імперія (Візантія). Епоха Юстиніана. Характерні ознаки розвитку держави при Комнінах та Палеологах. Організація державної влади та соціальний устрій.

Станово-представницька монархія. Зміни в суспільному ладі країн Європи у XIII-XV ст. Державний лад. Вчення Хоми Аквінського про політичні форми правління. Посилення центральної влади. Подолання феодалної роздробленості. Станово-представницькі установи в Англії, Франції, Німеччині. Велика Хартія вільностей 1215 р. в Англії. Особливості розвитку феодалної Німеччини. Золота Булла 1356 р.

Абсолютна монархія. Причини та передумови виникнення абсолютизму. Розклад старих феодалних станів і зародження буржуазії. Класичний абсолютизм у Франції. Незавершений характер абсолютизму в Англії. Королівська влада. Таємна рада і Зоряна палата. Збереження парламенту і місцевого самоврядування. Князівський абсолютизм у Німеччині. Піднесення курфюрстів. Збереження роздробленості Німеччини.

Феодалне право. Ранньофеодальні збірники законів – «варварські правди» (Салічна, Бургундська). «Саксонське зерцало». Магдебурзьке право. «Загальне право» феодалної Англії та його особливості. Розвиток королівського законодавства. Статути і ордонанси. Канонічне право. Джерела візантійського права: кодифікація Юстиніана, Еклога.

Основні риси права феодалної земельної власності: алод, феодал і бенефіцій. Злочини і покарання. «Криваве законодавство» в Англії. Судовий процес.

Особливості розвитку феодалної держави і права в країнах Азії. Виникнення феодалного суспільства і держави в Індії, Китаї та Японії. Особливості розвитку суспільного ладу. Основні риси державного ладу феодалного Китаю. Династії Тан,

Мін, Цин. Делійський султанат і імперія Великого Могола в Індії.

Арабський халіфат. Виникнення халіфату. Суспільна структура. Організація державної влади при Омейядах і Аббасидах. Іслам: сунізм і шиїзм про державу і право. Основні риси мусульманського права.

Тема 3. Історія держави і права зарубіжних країн Нового часу.

Причини і передумови буржуазних революцій. Буржуазна революція XVII ст. в Англії. Концепція Т. Гоббса про абсолютність державної влади. Довгий парламент. Політичні течії в революції: пресвітеріани, інDEPENDENTI (Д.Мільтон, О Сідней) і левелери (Д. Лільборн). Конституційна монархія (1640-1649 рр.) ІндЕпендентська республіка (1649-1653 рр.), Протекторат Кромвеля (1653-1658 рр.). «Знаряддя управління» (1653 р.). Система органів влади й управління протекторату. Військова диктатура Кромвеля. Реставрація Стюартів. Державний лад та законодавство епохи реставрації: Habeas Corpus act 1678 р. «Славна революція» та її вплив на інститути держави у Англії. Біль про права 1689 р. Акт про влаштування 1701 р.

Революція 1775 – 1787 рр. у Північній Америці. Початок війни англійських колоній за незалежність та її сутність. Державно-правові погляди Т. Джефферсона. Декларація незалежності 1776 р. Статті Конфедерації і вічного союзу 1781 р. Завершальний етап революції (1783-1787 рр.). Розробка і прийняття Конституції США 1787 р. Білль про права 1791 р.

Розширення території США наприкінці XVIII - першій половині XIX ст. Державний лад. Протистояння між «Північчю» та «Півднем». Оформлення двопартійної політичної системи. Громадянська війна 1861-1865 рр. Найважливіші законодавчі акти уряду А. Лінкольна: Гомстед-акт 1862 р., Прокламація про звільнення рабів 1863 р. Наслідки Громадянської війни. Зростання централізації. «Реконструкція Півдня». XIII-XV поправки до Конституції США. Судова організація. Поліція.

Велика французька революція 1789 – 1799 рр. Державно-правові ідеї Вольтера та Ж.-Ж. Руссо. Ш. Монтеск'є про розподіл влади. Політичні партії в революції: конституціоналісти, жирондисти, якобінці. Установчі збори. Період керівництва конституціоналістів (1789-1792 рр.). Декларація прав людини і громадянина 1789 р. і Конституція 1791 р. Жирондистська республіка (1792-1793 рр.). Період якобінського правління (1793-1794 рр.). Якобінська диктатура. Декларація прав і громадянина та Конституція 1793 р. Встановлення якобінської диктатури. Переверот 9 термідора. «Змова рівних» Г. Бабефа. Конституція 1795 р. Уряд директорії. Переверот 18 брюмера. Консулат і Перша імперія.

Реставрація Бурбонів. Хартія 1814 року. Революція 1830 р. Хартія 1830 р. Організація каральних органів. Революція 1848 р. Друга республіка. Державний переворот 2 грудня 1851 р. Луї Бонапарта. Конституція 1852 р. Бонапартизм. Друга імперія у Франції. Армія і поліція в системі бонапартизму. Події 18 березня 1871 р. в Парижі. Паризька комуна. Виникнення Третьої республіки у Франції. Конституційні закони 1875 р.

Буржуазна революція 1848-1849 у Німеччині. Причини і передумови революції. Франкфуртська конституція 1849 р.

Соціально-політичні наслідки поразки буржуазної революції 1848-1849 рр. у Німеччині. Об'єднання Німеччини Пруською монархією. Створення Германської імперії. Імперська конституція 1871 р. Зміни в політичному режимі Германської імперії наприкінці XIX ст. «Виняткові» закони проти соціалістів 1878 р. «Культуркампф».

Боротьба за об'єднання Італії. Плебісцити Італійського королівства. Карбонарії. Дж. Гарібальді. Дж. Мадзіні. К. Кавур. Компроміс з папством. Завершення об'єднання.

Велика селянська війна 1850-1864 рр. у Китаї. Рух за введення Конституційного правління наприкінці XIX ст. «100 днів» реформ. Революція 1911-1913 рр.

Національно-визвольні революції в Латинській Америці. Визвольна війна 1816-1826 рр. в Латинській Америці та утворення незалежних держав. Перші конституції латиноамериканських країн (Аргентина, Мексика, Бразилія, Венесуела). Розвиток латиноамериканських держав у XIX ст. Утворення політичних партій. Каудилізм і військові перевороти. Конституційна стабільність.

Становлення буржуазного права. Буржуазні революції XVII-XIX ст. і формування буржуазних правових систем. Наступність у праві. Основні правові сім'ї: англосаксонська, континентальна. Закріплення принципів буржуазного цивільного права у Декларації прав людини і громадянина 1789 р. Цивільний кодекс Наполеона 1804 р. Кримінальний кодекс Наполеона 1810 р. Еволюція буржуазного права наприкінці XIX ст.

Тема 4. Держава і право зарубіжних країн Новітнього часу.

Особливості розвитку тоталітарних і авторитарних держав та їхнього права у XX ст. Виникнення фашистського руху в Італії. Фашистська концепція «надкласової» влади. Механізм фашистської диктатури. Створення системи корпорацій. Дуче і Велика фашистська рада. Одержавлення фашистської партії. Виняткові закони 1926-1927 рр. про захист держави. Ідея створення корпоративної держави та її реалізація. Хартія праці 1927 р. Каральні органи фашистської диктатури. Політична поліція.

Програмні документи націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини. Реакційна сутність нацистської політико-правової теорії. Прихід нацистів до влади у січні 1933 року. Ліквідація республіканських державно-правових установ. Механізм нацистської диктатури. Репресивні органи нацистської диктатури.

Громадянська війна у Іспанії та встановлення диктатури Ф. Франко. Особливості та трансформація франкістського режиму (1939 – 1975 рр.)

Еволюція демократичних держав та їхнього права у XX ст.

Британська конституційна монархія. Двопартійна політична система. Зміни в галузі державної влади. Корона. Закон про парламент 1949 р. Виборчі закони. Лейбористські кабінети. Консервативні кабінети. Вестмінстерський статут 1931 р.

Особливості державно-правового розвитку Великої Британії у перші десятиліття ХХІ ст.

Президентська республіка в США. Принципи федералізму і розподіл влади в державному управлінні. Двопартійна система США. Державне регулювання ринкових відносин. «Новий курс» президента Рузвельта. Структура федерального апарату. Зміни у виборчому праві. ХХ, ХХІV та ХХVІ поправки до Конституції США. Закон про виборчі права 1965 р. Теорія конвергенції. Еволюція політичного режиму в США на поч. ХХІ ст.

Франція. Третя республіка після Першої світової війни. Багатопартійна система і виборчі блоки. Франція у Другій світовій війні. Уряд Віші. Рух опору й утворення Тимчасового уряду. Боротьба за нову Конституцію після звільнення Франції. Конституція 1946 р. Четверта республіка. Державний лад. Перегляд Конституції 1946 р. Конституція 1958 р., її особливості. Державний лад П'ятої республіки. Криза «червоного травня» 1968 р. Завершення ери голлізму. Розвиток політичної системи Франції на межі ХХ-ХХІ ст.

Революція 1918 р. в Німеччині. Веймарська республіка. Конституція 1919 р.

Поразка нацистської Німеччини у Другій світовій війні. Потсдамські угоди про Німеччину. Окупаційний режим союзників. Політика розколу Німеччини: Бізонія та Тризонія. Утворення ФРН. Основні риси Боннської конституції 1949 р. Утворення єдиної Німецької держави у жовтні 1990 р. Державний устрій Німеччини на сучасному етапі.

Організація поліцейського апарату. Федеральна структура поліцейських органів США. Функції ФБР. Британська поліція та її підрозділи. Закон про поліцію 1964 р. Кримінальна поліція Франції. Поліцейські органи у ФРН.

Основні зміни в праві демократичних держав. Розвиток ідеї правової держави. Правова спадкоємність. Видозмінювання деяких класичних правових принципів. Активізація кодифікаційної діяльності у Франції та США. Практика консолідованих законів у Великій Британії.

Соціальне законодавство. Закон Вагнера 1935 р. і закон Тафта-Хартлі 1947 р. в США. Закон «Про відносини у промисловості» 1971 р. Гендерна рівність і розширення прав та можливостей жінок. Зміни в кримінальному праві. Поняття небезпечного чи передделіктного стану. Кримінальне законодавство про політичні злочини.

Євроінтеграції та її нормативно-правове забезпечення. Римські угоди 1957 р. Єдиний європейський акт 1986 р. Маастріхтський договір 1992 р. Утворення ЄС. Шенгенська угода. Європейський суд з прав людини. BREXIT та його політико-правові наслідки.

Зміни у системі міжнародної безпеки на тлі агресії РФ проти України. Міжнародні санкції як елемент стримування агресора. Питання розширення ЄС та НАТО у контексті російсько-української війни.

Тема № 5. Держава і право України у стародавній час та період середньовіччя.

Додержавні форми цивілізації на території сучасної України.

Скіфські ранньодержавні утворення: Велика (VII-III ст. до н.е.) та Мала (Кримська) Скіфія (III ст. до н. е. - III ст. н.е.). Джерела права. Основні риси права.

Античні міста-держави у Північному Причорномор'ї кін. VII ст. до н.е. – перш. пол. VI ст. н.е. (загальна характеристика): поліси (Херсонес, Ольвія, Тіра, Пантікапей). Боспорське царство. Джерела права.

Основні риси державного права античних держав Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): правовий статус населення (політи, неповноправне населення, раби); форми держав (устрій, правління, режим); органи державної влади та управління; судоустрій.

Монархія і республіка – форми правління рабовласницьких держав на території України. Реалізація принципів демократії у державно-правовому та суспільному житті античних полісів.

Утворення Київської держави: причини, передумови (друга пол. IX ст.).

Правовий статус населення (феодалі, вільне, напівзалежне та залежне населення). Форми державного устрою та правління (ранньофеодальна імперія; палацово-доменіальна система управління; самоврядування); судоустрій.

Джерела права Київської держави: звичаєве право; нормативні акти (закони, збірки законів «Руська Правда»); нормативні договори; канонічне право; формування правової системи. Державно-правова думка: Ярослав Мудрий, Володимир Мономах, Митрополит Іларіон.

Джерела та основні риси державного права Русі у період роздробленості: причини роздробленості, її юридичне закріплення; правовий стан населення. Форма державного устрою та правління, її особливості у Галицько-Волинському князівстві. Судоустрій.

Правове становище українських земель під владою Польщі, Литви, Речі Посполитої: ліквідація залежності від Золотої Орди; входження українських земель до складу іноземних держав та його правове закріплення; Кревська унія 1385 р., Городельська унія 1413, Люблінська унія 1569 р.

Джерела права українських земель (серед. XIV – серед. XVII ст.): звичаєве право; нормативні акти; збірки законів (Литовські статuti; джерела магдебурзького права); джерела канонічного права; правова думка в українських землях (С.Оріховський, З.Копистенський, М.Смотрицький, І.Вишенський, Й.Борецький, П.Могила, Й.Верещинський).

Державне право на українських землях у складі Польщі, Литви, Речі Посполитої (XIV – сер. XVII ст.): правовий стан населення (феодалі, феодально залежне населення, козацтво, міські стани, духовенство); адміністративно-територіальний устрій; органи державної влади; міське самоврядування; судоустрій.

Тема № 6. Держава і право України Нового часу.

Державне право України періоду формування козацької держави середини XVII ст.: правовий стан населення (селянство, міщанство, козацтво, шляхта);

державний устрій, форма правління, полково-сотенна система; самоврядування (міст, Січі); судоустрій.

Міжнародно-правовий статус України у середині XVII ст.: правовідносини з Річчю Посполитою, Туреччиною, Молдовою, Валахією; правове оформлення протекторату Московської держави (Березневі статті, жалувані грамоти 1654 р.).

Джерела права України середини XVII ст.: звичаєве право, міжнародні угоди, нормативні акти (універсали), «старі» збірки законів, канонічне право, правова думка (Б. Хмельницький, А. Кисіль).

Державно-правовий статус України-Гетьманщини у складі Російської держави: правовий статус населення; форми державного устрою та правління; судоустрій. Слобідська Україна. Запорізька Січ.

Ліквідація української державності у складі Російської імперії.

Державно-правовий статус українських земель у складі Оттоманської імперії (Кримського ханства).

Основні джерела права України в другій половині XVII – третій чверті XVIII ст. Джерела права України-Гетьманщини у складі Російської імперії (звичаєве право, договірні статті, універсали, російське законодавство, «старі» збірки права, кодифікаційні акти, «Права за якими судиться малоросійський народ»). Джерела права в українських землях у складі Оттоманської імперії. Державно-правові погляди І. Мазепи, П. Орлика («Конституція» 1710 р.), Ф. Прокоповича, К. Розумовського, Я. Козельського, М. Драгоманова).

Державно-правовий статус українських земель у складі Речі Посполитої та Австрії (Австрійської імперії).

Основні джерела права в українських землях наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.: джерела права в українських землях у складі Російської імперії; джерела права в українських землях у складі Речі Посполитої; джерела права в українських землях в складі Австрійської імперії.

Систематизація права України XVIII - першої половини XIX ст.: інкорпорації, кодифікації (державні, приватні) права українських земель у складі Російської імперії («Собрание малороссийских прав», «Свод местных законов западных губерний», кодифікація Сперанського); кодифікація права в українських землях у складі Австрійської імперії (Терезіана).

Буржуазні політико-правові реформи на західноукраїнських землях. Основні зміни в праві (друга пол. XIX – поч. XX ст.): революція 1848-1849 рр.; основні джерела права; австрійські конституції 1848, 1849 та 1867 рр.; зміни в галузях права.

Джерела права в українських губерніях Російської імперії у другій половині XIX ст.: звичаєве право; джерела загальноросійського права (царські маніфести, укази, закони, Звід законів Російської імперії, коментовані збірки нормативних актів). Державне право українських губерній у складі Російської імперії (друга пол. XIX ст.): правовий стан населення; органи державної влади, самоврядування; судоустрій.

Передумови, мета та основні напрямки державних реформ другої половини

XIX ст. Причини та підготовка селянської реформи 1861 р. «Маніфест» від 19 лютого 1861 р. «Загальне положення про селян, що вийшли з кріпосної залежності».

Земська реформа 1864 року. Міська реформа 1870 року. Судова реформа 1864 року.

Антиукраїнське законодавство: Валувський циркуляр 1863 року і Емський указ 1876 року. Контрреформи Олександра III та їх держано-політичні наслідки.

Основні напрямки розвитку державно-правової системи Російської імперії, особливості її функціонування в українських губерніях на поч. XX ст.

Основні напрямки розвитку державно-правової системи Австро-Угорської імперії, особливості її функціонування в західноукраїнських землях на поч. XX ст.

Основні зміни в праві українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій в умовах I Світової війни.

Тема № 7. Держава і право України Новітнього часу.

Політико-правові зміни в Україні в умовах лютневої революції в Росії (лютий – листопад 1917 р.). Утворення Центральної Ради. I та II Універсали. Правові відносини Центральної Ради та Тимчасового уряду. Генеральний Секретаріат УЦР та його правовий статус.

Проголошення та державно-правова розбудова Української Народної Республіки (листопад 1917 – квітень 1918): III та IV Універсали, формування органів державної влади УНР; охоронні формування УНР доби Центральної Ради (цивільна та військова міліція; Вільне козацтво: «Статут Вільного козацтва», керівні органи, структура, компетенція). Джерела права.

Українська Держава (29 квітня-14 грудня 1918 р.). Джерела права. Державна варта (структура, компетенція; «Статут Української Державної варти»); армійські охоронні сотні, місцева міліція.

Радянська Україна (грудень 1917- квітень 1918 р.). Основні риси державного права.

УНР періоду Директорії (листопад 1918 – листопад 1920 р.). Джерела права.

Західноукраїнська Народна Республіка. Джерела права. Правоохоронні органи ЗУНР: органи прокуратури; народна міліція, державна жандармерія ЗУНР.

Державно-правова модель Української Соціалістичної Радянської Республіки: воєнний комунізм; джерела права.

Нормативно-правове закріплення входження Радянської України до складу Радянського Союзу. Декларація та Договір про утворення СРСР 1922 р. Конституція СРСР 1924 р. Правове становище України у складі СРСР.

Джерела права УРСР періоду нової економічної політики. Правоохоронні органи України у період непу.

Джерела права УСРР у період завершення формування адміністративно-командної системи, тоталітарного режиму (30-ті рр. XX ст.): Конституція УРСР 1937 р.

Основні риси кримінального та кримінально-процесуального права УСРР (30-ті рр. XX ст.): посилення каральної спрямованості; поширення незаконних репресій;

позасудові репресії; найвідоміші політичні процеси в Україні кінця 20-х – 30-х рр. ХХ ст. (Шахтинська справа, справа Промпартії, СБУ, Українського національного центру та ін.).

Зміни у праві УРСР (1939-1941 рр.). «Правове оформлення» приєднання західноукраїнських земель до УРСР.

Зміни у праві УРСР в умовах воєнного стану (1941-1946 рр.). Джерела права.

Окупаційний режим, організаційні та політико-правові засади рухів опору в Україні під час другої світової війни. Спроба відновлення незалежної Української Держави.

Основні риси права УРСР у повоєнні роки.

Джерела права УРСР середини 50-х - середини 80-х років ХХ ст.: лібералізація суспільного життя та її вплив на гуманізацію права; Конституція УРСР 1978 року, її зміст.

Основні риси конституційного права УРСР середини 50-х - середини 80-х років: правовий статус громадян; курс на демократизацію та відновлення прав людини; «шестидесятники»; поширення руху за права людини і громадянина (дисиденти); законодавче підґрунтя приєднання Криму до УРСР.

Нормативно-правове закріплення процесу курсу на «перебудову» в СРСР та УРСР (сер. 80-х – 1991 рр.): джерела права (зміни і доповнення до Конституції УРСР 1978 рр.; Закон «Про мови в УРСР»). Декларація про державний суверенітет УРСР від 16 липня 1990 року.

Становлення та розбудова незалежної України, конституційно-правове та міжнародно-правове забезпечення цього процесу (1991-2023 рр.). Джерела національного права незалежної України.

Вибори президента та політична криза 2004 р. в Україні. «Євромайдан». Анексія Криму. Антитерористична операція. Операція об'єднаних сил. Президентські та позачергові парламентські вибори 2019 року.

Європейський вибір України та демократизація інституцій державної влади. Формування української моделі гендерної рівності: історична ретроспектива. Конституційне закріплення євроінтеграційного курсу України. Україна і ЄС. Процес імплементації правових норм ЄС до національного законодавства. Україна-НАТО.

Реформування судової системи. Конституційний Суд, Верховний Суд України (1991-2017 рр.), Верховний Суд (з 2017 р.). Вищий антикорупційний суд України. Правоохоронні органи суверенної України. Служба безпеки України, Генеральна прокуратура України, Прокуратура, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національна поліція України, Національне антикорупційне бюро України.

Національна гвардія України. Розбудова Збройних Сил України. Реформування української армії.

Основні напрямки розвитку національної правової системи України (1991-2023 рр.): цивільне, земельне, кримінальне, процесуальне право; генеза нових галузей права (муніципальне, аграрне, космічне право), правова думка.

Причини та передумови російсько-української війни. Героїчна боротьба

українського народу за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність держави. Зміни у праві України в умовах воєнного стану. Права і свободи громадян в умовах воєнного стану. Діяльність правоохоронних органів в умовах воєнного стану.

Програмні результати навчання (ПРН)	ПРН-1. Розуміти історичний, економічний, технологічний і культурний контексти розвитку правоохоронної діяльності.
--	---

	ПРН-11. Знати і розуміти сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національно правової системи.
--	--

Критерії оцінювання результатів навчання	<p>Оцінювання навчальної дисципліни проводиться за результатами поточного та підсумкового контролю:</p> <ul style="list-style-type: none"> - поточний контроль - 50 балів; - підсумковий контроль - 50 балів. <p>Оцінка за поточний контроль складається з оцінювання аудиторної та самостійної роботи здобувача вищої освіти. Оцінка за аудиторну роботу визначається як середнє арифметичне балів, які ним отримані на семінарських заняттях (здобувач має отримати не менш 5 позитивних оцінок) з коефіцієнтом 5. Оцінка за самостійну роботу визначається як середнє арифметичне балів, які отримані здобувачем за: цільові виступи (здобувач має підготувати не менш 2) з коефіцієнтом 5.</p> <p>Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, які отримані здобувачем протягом семестру, та балів, які набрані на підсумковому контролі (екзамені).</p>
---	---

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення

97-100	Відмінно («зараховано»)	А	« Відмінно » – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
94-96			
90-93			
85-89	Добре («зараховано»)	В	« Дуже добре » – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані, якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального, робота з двома – трьома незначними помилками.
80-84			
75-79		С	« Добре » – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота з декількома незначними помилками, або з однією – двома значними помилками.
70 – 74	Задовільно («зараховано»)	D	« Задовільно » – теоретичний зміст курсу освоєний не повністю, але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань, містять помилки, робота з трьома значними помилками.
65 – 69			
60 – 64		Е	« Достатньо » – теоретичний зміст курсу освоєний частково, деякі практичні навички роботи не сформовані, частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконані, або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального, робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.

40 – 59	Незадовільно («не зараховано»)	F X	« Умовно незадовільно » – теоретичний зміст курсу освоєний частково, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано, або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки.
21 – 40			
1–20		F	« Безумовно незадовільно » – теоретичний зміст курсу не освоєно, необхідні практичні навички роботи не сформовані, всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки.

Перелік питань, що виносяться на підсумковий контроль

1. Історія держави і права як наука та навчальна дисципліна.
2. Закони царя Хаммурапі: загальна характеристика.
3. Варно-кастовий лад Стародавньої Індії.
4. Давньокитайська цивілізація: державний лад та правова система.
5. Основні моделі давньогрецької державності: Афіни, Спарта.
6. Римська республіка: особливості державно-правового ладу.
7. Римська імперія. Характеристика форм правління: принципат та домінат.
8. Закони XII таблиць: загальна характеристика.
9. Варварські правди. Загальна характеристика Салічної правди.
10. Велика хартія вольностей: історико-правове значення.
11. Виникнення Арабського халіфату та особливості його державно-правового розвитку.
12. Англійська революція XVII ст.: причини, етапи, наслідки.
13. Законодавство епохи Англійської революції.
14. «Славна революція» 1688 – 1689 рр. та оформлення конституційної монархії у Англії.
15. Велика французька революція XVIII ст.: причини, основні етапи, наслідки.
16. Декларація прав людини та громадянина 1789 р. і Конституція 1791 р. у Франції: історико-правове значення.
17. Цивільний та кримінальний Кодекси Наполеона.
18. Війна за незалежність північноамериканських колоній. Утворення США.
19. Конституція США 1787 року: загальна характеристика, засади державного

ладу.

20. Державно-правові наслідки громадянської війни в США 1861 – 1865 років.
21. Встановлення фашистського режиму в Італії.
22. Встановлення націонал-соціалістичної диктатури у Німеччині.
23. Механізм нацистської диктатури у Німеччині.
24. «Новий курс» президента Ф. Рузвельта.
25. Зміни державного ладу США після Другої світової війни.
26. V Республіка у Франції. Конституція 1958 року.
27. Федеративна республіка Німеччини. Боннська конституція 1949 року.
28. Об'єднання Німеччини 1990 року: державно-правові наслідки.
29. Велика Британія як приклад дії сучасного механізму парламентської монархії.
30. Міжнародно-правова основа євроінтеграційних процесів.
31. Скіфські ранньодержавні утворення (виникнення, органи влади та управління, правові звичаї).
32. Формування та розвиток античних державно-правових утворень у Північному Причорномор'ї наприкінці VII ст. до н.е. – у п. пол. VI ст. н.е. (загальна характеристика).
33. Форми державного правління та органи влади й управління античних держав Північного Причорномор'я.
34. Причини та передумови виникнення державності у східних слов'ян.
35. Суспільно-державний лад Київської Русі: органи влади та категорії населення.
36. Джерела права Київської Русі.
37. Руська правда: походження, списки, редакції.
38. Злочини та покарання у праві Київської Русі.
39. Особливості розвитку князівств Русі у період феодальної роздробленості.
40. Галицько-Волинське князівство: особливості державного устрою та суспільного ладу.
41. Особливості входження українських земель до складу Великого князівства Литовського.
42. Джерела та основні риси права в Україні у XIV- до сер. XVII ст.
43. Державні унії Польщі та Литви. Їх наслідки для України.
44. Військово-адміністративна організація Запорізької Січі.
45. Правові звичаї запорізького козацтва. Особливості статусу реєстрових козаків.
46. Гетьманщина, як перша національна незалежна держава на теренах України.
47. Міжнародно-правовий статус України у середині XVII ст.
48. Конституція Пилипа Орлика 1710 р.
49. Наступ російського абсолютизму на українську державність, ліквідація автономії у XVIII ст.

50. Джерела і пам'ятки права в Україні у XVIII – на початку XIX ст. Спроби кодифікації.
51. Джерела права в українських губерніях Російської імперії у I пол. XIX ст.
52. Суспільно-політичний лад та право західноукраїнських земель в складі Австрійської імперії (II пол. XVIII – I пол. XIX ст.).
53. Загальна характеристика ліберальних реформ 60-70-х рр. XIX ст. на українських землях у складі Російської імперії.
54. Селянська реформа 1861 р. в Україні.
55. Земська та міська реформи: особливості їх проведення в Україні у II пол. XIX
56. Поліцейська реформа другої половини XIX ст.
57. Судова реформа 1864 р. в Україні.
58. Джерела та пам'ятки права, що діяли в українських землях в складі Російської імперії у II пол. XIX ст.
59. Революційні події 1848 – 1849 рр. в Австрійській імперії, їх вплив на державно-правове життя в Західній Україні.
60. Особливості державно-правового розвитку західноукраїнських земель у складі Австро-Угорської імперії у II пол. XIX – на початку XX ст.
61. Ідея державності у програмах перших українських політичних партій наприкінці XIX – на початку XX ст.
62. Революція 1905 – 1907 рр. та зміни у державному праві Російської імперії.
63. Столипінські реформи. Їх особливості в Україні.
64. Україна у березні – жовтні 1917 року: боротьба за владу.
65. Проголошення незалежності УНР. Брестська угода.
66. Універсали Центральної Ради та їх характеристика.
67. Держава і право України періоду гетьманату П.Скоропадського.
68. УНР за часів Директорії.
69. Західноукраїнська Народна республіка – ЗУНР.
70. Основні причини поразки проукраїнських сил у Національно-демократичній революції 1917 – 1921 рр.
71. Ствердження більшовицької форми державності. Політика «воєнного комунізму» в Україні.
72. Особливості державно-правового ладу УСРР у 1920-х рр.
73. Формування тоталітарного режиму в УСРР 1930-х рр. Ознаки радянського тоталітаризму.
74. Радянське законодавство щодо суцільної колективізації сільського господарства як доказ штучного характеру Голодомору 1932 – 1933 рр.
75. Сталінські репресії і терор: деформація правоохоронної системи у 1930-х рр.
76. Західноукраїнські землі в складі іноземних держав у 20-30-х рр. XX ст. Їх державно-правове життя.
77. Українське питання напередодні та на початку Другої світової війни. Приєднання західноукраїнських земель до складу УРСР.

78. Спроби відродження української державності та національний рух опору в Україні у 1941 – 1945 рр.
79. Нацистський окупаційний режим в Україні.
80. Доба відлиги. Спроби десталінізації та демократизації радянської влади в Україні.
81. Перебудова та зміни у державно-правовому розвитку УРСР (1985 – 1991 рр.).
82. Україна та розпад СРСР. Біловезькі угоди.
83. Особливості організації системи правоохоронних органів в УРСР (1945 – 1991 рр.).
84. Становлення та розбудова незалежної України у 1991 – 1996 рр.
85. Конституція України 1996 року: загальна характеристика.
86. Європейський вибір України та демократизація інституцій державної влади.
87. Еволюція прав жіноцтва в Україні: від Київської Русі до сучасності.
88. Особливості державно-правового розвитку України на сучасному етапі. Зміни у праві в умовах воєнного стану.
89. Героїчна боротьба українського народу за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність держави.
90. Діяльність правоохоронних органів в умовах воєнного стану.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна та наукова література:

1. Бостан Л., Бостан С. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2018. 730 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/13-Istor_derzh_prava_Bostan.pdf.
2. Грубінко А. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 392 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/23271/1/Posibnuk%20Grubinko.pdf>.
3. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Бандурки. Харків: Майдан, 2020. 618 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/>.
4. Історія держави і права України : хрестоматія-практикум / [М. Ю. Бурдін, Є. С. Логвиненко, І. А. Логвиненко]; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2021. 890 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/>.
5. Історія держави і права України: підручник / за ред. О. М. Бандурки, Х.: ХНУВС, 2019. 448 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua>.
6. Історія держави та права України: підручник для курсантів та студентів вищих навчальних закладів / О. М. Бандурка, М. Ю. Бурдін, О.М. Головка та ін.; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Майдан, 2018. 616 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua>.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / О. Джужа, Третякова, В. Калиновський та ін. Київ: НАВС, 2012. 376 с. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/idp/NP-IDP-ZK.pdf>.
2. Крестовська Н., Цвіркун О. Історія держави і права зарубіжних країн: хрестоматія-практикум. Х.: Одисей, 2017. 488 с. URL: http://pravo.puet.edu.ua/files/lic.2016bac/idpz_03.pdf.
3. Маймескулов Л., Тихоненков Д., Россіхін В. Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Харків: Право, 2013. 520 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1232560/>.
4. Макарчук В. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. К.: Атіка, 2019. 624 с. URL: <http://posek.km.ua/biblioteka/%D0%86/%D0%86%D1%81%.pdf>.
5. Орленко В. Історія держави і права зарубіжних країн: посібник для підготовки до іспитів. К.: Ін Юре, 2019. 244 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Orlenko_VI/Istoria_derzhavy_i_prava_zarubizhnykh_krain/.
6. Страхов М. Історія держави і права зарубіжних країн. Харків: Право, 2016. 416 с. URL: <http://www.manybooks.org/>.
7. Трофанчук Г. Історія держави і права зарубіжних країн: правові джерела: навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2018. 352 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk709942.pdf>.
8. Хома П. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник. Київ: Каравела, 2015. 480 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk753016.pdf>.
9. Шевченко О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. К.: Вентурі, 2010. 255 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/606214/>.
10. Шевченко О. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2018. 336 с. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/idp/NP-IDP-sxemu.pdf>.
11. Яремчук В. Історія держави і права зарубіжних країн: універсал. довід. Львів: БОНА, 2015. 400 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2421>.
12. Бандурка О. М., Греченко В. А. Міліція в Україні в період посилення тоталітарного режиму (1931–1941 рр.): історико-правове дослідження: [монографія]. Харків : Золота миля; Панов, 2020. 444 с. URL: <https://www.researchgate.net/>.
13. Борисова О. В. Історія української державності : підручник : у 2 т. Т. 1 : Давні часи. Середньовіччя. Нова доба / О. В. Борисова, А. О. Климов ; МОН України ; Луганськ. нац. аграр. ун-т. Київ : Кондор, 2018. 344 с. URL: <http://library.kpi.kharkov.ua/>.
14. Борисова О. В. Історія української державності : підручник : у 2 т. Т. 2 : 1917 - 2017 рр. / О. В. Борисова, А. О. Климов ; М-во освіти і науки України ; Луганськ. нац. аграр. ун-т. Київ : Кондор, 2018. 463 с. URL: <http://library.kpi.kharkov.ua/>.
15. Верстюк В. Союз Пілсудського - Петлюри в історії боротьби за українську

державність. *Український історичний журнал*. 2020. № 2. С. 4-21. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/>.

16. Вільховий Ю.В. Історичні віхи української державності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*: офіц. вид. / засн. М-во юстиції України. 2015. № 8. С. 42-46. URL: <http://lib.univd.edu.ua/>.

17. Винницький. М. Український Майдан, російська війна. Хроніка та аналіз Революції Гідності. [пер. з англ. Романа Клочка]. Львів : Вид-во Старого Лева, 2021. 554 с. URL: <https://chtyvo.org.ua/>.

18. Гайдуцький П. І. Не забуті реформи в Україні, 1991-2017. Київ : [ТОВ «ДКС-центр»], 2017. 852 с. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/>.

19. Гай-Нижник П. Акт злуки УНР та ЗУНР: втілення і крах ідеалу Соборної України. URL: <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/>.

20. Гай-Нижник П. IV Універсал Української Центральної Ради – проголошення незалежності УНР. URL: <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/>.

21. Історія держави і права України : акад. курс : підруч. / Б. Й. Тищик, І. Й. Бойко ; ЛНУ ім. І. Франка. Київ : Ін Юре, 2015. 808 с. URL: <https://law.lnu.edu.ua/>.

22. Історія держави та права України : навч. посіб. / Г. І. Трофанчук. - 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 568 с. URL: <https://jurkniga.ua/>.

23. Каленіченко Л. І., Слинько Д. В. Особливості діяльності національного агентства з питань запобігання корупції в умовах воєнного стану. *Право і безпека*. 2023. № 1(88). С. 25-34. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/>.

24. Петровський М. Н. Історія України в документах і матеріалах. Київська Русь і феодальні князівства XII-XIII століть. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 310 с. URL: <https://www.yakaboo.ua/>.

25. Подволоцький А. Правдива історія Київської Русі: про що мовчать підручники історії. Харків : Аргумент Принт : [Біват], 2014. 351 с. URL: <http://www.irbis-nbuiv.gov.ua/>.

26. Стефанчук Р. Традиція безперервності української державності. *Право України*. 2021. № 9. С. 12-21. URL: <https://pravoua.com.ua/>.

27. Томенко М. Україна: історія конституції : навч. посіб. Київ : Генеза. 2015. 144 с. URL: <http://pli.nlu.edu.ua/>.

28. Чухліб Т. В. Донеччина та Луганщина – козацькі землі України (XVI - XVIII ст.) ; НАН України [та ін.]. [Київ] : [Вид. Олег Філюк], 2017. 117 с. URL: <http://www.irbis-nbuiv.gov.ua/>.

29. Шевчук В. О. Козацька держава як ідея в системі суспільно-політичного мислення XVI-XVIII ст. : у 2 кн. Кн. 2. Київ : Кліо, 2019. 1120 с. URL: <https://nashformat.ua/>.

30. Шигаль Д. А. Історія держави і права України : посіб. для підгот. до іспиту. Харків : Право, 2018. 252 с. URL: <https://jurkniga.ua/>.

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
5. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 31.03.2023 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.
6. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.

Інформаційні ресурси в інтернеті:

1. Національна юридична бібліотека. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/info_law.html.
2. Українська правнича фундація. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/REF0010079>.
3. Журнал європейського і порівняльного права. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pravo>.
4. Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого. URL: <https://nlu.org.ua/>.
5. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
6. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: www.library.univ.kiev.ua.
7. Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія». URL: <http://www.ukma.kiev.ua/ukmalib>.
8. Юридична бібліотека Школи права Йелльського університету. URL: <http://www.law.yale.edu/library/>.
9. Німецькі бібліотеки. URL: <http://www.ddb.de/>.
10. Національна бібліотека Франції. URL: <http://www.bnf.fr/>.
11. Наукова бібліотека Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» URL: <https://library.nlu.edu.ua/>.
12. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.